

Motion till riksdagen 2006/07:T14

av Peter Pedersen m.fl. (v)
med anledning av prop. 2006/07:55

Statens ansvar för vissa betaltjänster

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att staten även i fortsättningen ska ansvara för tillgången till betaltjänster i hela landet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att målet för de grundläggande betaltjänsterna ska vara att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser och villkor.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att det inte bör ske en upphandling av grundläggande betaltjänster i enlighet med regeringens förslag utan detta samhällsuppdrag bör skötas av en statlig instans.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att om upphandling av betaltjänster sker i enlighet med regeringens förslag ska ansvaret för det åläggas Konsumentverket.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Posten AB bör ges i uppdrag att ansvara för att betaltjänster tillhandahålls för samtliga medborgare.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag som möjliggör att full kostnadstäckning råder för post- och kassaservice.
7. Riksdagen avslår regeringens förslag om upphävande av lagen om grundläggande kassaservice och tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagen endast ändras i enlighet med våra motionsförslag.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att kostnadsansvaret för att säkerställa den grundläggande betalserVICEN i hela landet bör övergå till banker och finansmarknadens övriga aktörer.
9. Riksdagen begär att regeringen återkommer med ett lagförslag där bankerna åläggs skyldighet att tillhandahålla ett konto för överföringar och betalningar.

Fel! Okänt namn på

10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillse att nödvändiga medel ställs till förfo-gande så att omställning och arbetsvillkor kan ske på ett sätt som ger rimliga villkor för de anställda.

2 Bakgrund

Regeringen föreslår i proposition 2006/07:55 Statens ansvar för betaltjänster att Svensk Kassaservice läggs ned. Regeringen menar att de tjänster som Svensk Kassaservice utför är en uppgift för marknaden och att statens ansvar är att se till att marknaden tar sitt ansvar. Statens ansvar ska enligt regeringen begränsas till de orter och den landsbygd där det inte är kommersiellt motive-rat att tillhandahålla sådana tjänster och där det inte finns jämförbara alterna-tiv. PTS, Post- och telestyrelsen, ska få i uppdrag att upphandla de grundläg-gande betaltjänsterna på sådana orter. Därmed upphör lagen om Svensk Kas-saservice.

3 En infrastruktur som alla kan ta del av

På grund av den förändrade marknaden för kassaserviceärenden och statens ökade kostnader tillsattes hösten 2003 en utredning för att se över den grund-läggande kassaservicen. Utredningen presenterade sitt svar i maj 2004. Ut-redningens förslag är nästan identiska med de förslag som regeringen nu presenterar.

Det råder ingen tvekan om att en stor majoritet av den svenska befolkning-en idag använder sig av manuell kassaservice i allt mindre omfattning. Den utvecklingen är i sig något positivt och bör uppmuntras. Genom Internet och brevgiro blir hanteringen effektivare och mindre kostsam. Ökad andel trans-aktioner via Internet ger positiva miljöeffekter, eftersom det leder till ett minskat behov av transporter. Det finns därför all anledning att uppmuntra fler att använda sig av dessa transaktionskanaler.

Men vi anser att ett samhälle inte får bygga eller skapa en infrastruktur som gör att vissa individer eller grupper av människor inte kan använda sig av den. För att göra en liknelse med vägar: Alla kan kanske inte färdas med bil mellan två punkter och därför måste det finnas kollektivtrafik och färdtjänst för att alla ska kunna förflytta sig mellan dessa två punkter. Vägen blir där-med inte en begränsning för någon. På samma sätt måste staten tillse att det finns betaltjänster för alla människor. Alla ska kunna betala räkningar, hämta ut pengar, överföra medel osv.

Regeringen anser mot bakgrund av utvecklingen på IT-området att ”fokus måste flyttas mot nya lösningar”. Det är delvis en riktig analys, men nya lös-ningar innebär inte att det behöver ske genom upphandling eller av privata företag. Önskar staten nya lösningar kan det lika bra ske inom ramen för sta-

tens ansvar, t.ex. av Posten. Regeringens bedömning är följande: "I första hand bör marknaden tillhandahålla dessa tjänster och staten övervaka att så sker." Men om regeringen anser att det finns ett behov av att staten övervakar de privata aktörerna, måste staten ha verktyg för att kunna styra de privata aktörerna. Och i detta fall krävs antagligen starka verktyg, och då kan man verkligen ställa sig frågan om det inte är lika bra att staten från början tar hand om denna verksamhet. För det är viktigt att grundläggande betaltjänster omfattar alla.

Regeringen skriver att Post- och kassautredningen (SOU 2004:52) gjorde bedömningen "att det är statsfinansiellt och samhällsekonomiskt ohållbart att bevara nuvarande struktur". En uppbyggd infrastruktur för post- och kassaservice kan vara en kostnad rent statsfinansiellt. Men det är en statlig kostnad på samma sätt som annan infrastruktur, t.ex. vägar och järnvägar. Det betyder dock inte att det automatiskt är en samhällsekonomisk förlust. En post- och kassaservice kan med sin lokalisering i olika orter bidra till tillväxt och lokal/regional utveckling. Etablering av service drar till sig annan service eller produktion, vilket ger en positiv utveckling för det lokala samhället och därmed ett bidrag till nationell samhällsekonomisk nytta. Post- och kassautredningen gör ingen samhällsekonomisk analys utan har ett mer företagsekonomiskt perspektiv på statens budget. Vi kan inte heller se att utredningen framför att det är samhällsekonomiskt ohållbart med en uppbyggd infrastruktur kring kassaservice eller en kombination av post- och kassaservice. Vi tror att utbyggd post- och kassaservice bidrar till samhällsekonomisk nytta.

Vänsterpartiet har i tidigare motioner (2004/05:T344 Medborgarnas rätt till kassaservice samt i 2004/05:T306 Kassaservice i framtiden) argumenterat för att staten fortsatt ska ha ansvar för kassaservicen och inte bara i de snävt avgränsade orter där kommersiella alternativ saknas. Detta beroende på att det är ytterst svårt att bedöma var man ska dra gränsen för vad som är kommersiellt motiverat. Bland annat ytterområden i storstäder och mindre orter i närheten av en större stad hamnar i en gråzon. Samhällets grundläggande infrastruktur måste fungera i hela landet i syfte att boende och företagande ska existera på rimliga villkor och att hela landet därigenom bidrar till tillväxt och utveckling. En viktig del i detta är givetvis en väl fungerande och lättillgänglig post- och kassaservice. Staten bör därför även i fortsättningen ansvara för tillgången till betaltjänster i hela landet. Detta ska ges regeringen till känna.

4 Det övergripande politiska målet

Regeringen föreslår att det nuvarande målet för de grundläggande betaltjänsterna ändras. I dag lyder målet: "Alla i samhället skall ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga villkor." Regeringen vill ändra målet till följande: "Alla i samhället skall ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser." Det är med andra ord *villkor* som i stället ska bli *priser*.

Vi har inget i sak att invända mot att även betona vikten av rimliga priser. Men det är fortfarande lika viktigt att prata om vilka villkor som ska råda.

Fel! Okänt namn på

Villkor omfattar även priser, men handlar även om tillgänglighet, avstånd och möjlighet till betaltjänster. Regeringens förslag tenderar därför att snäva in målet till en ren ekonomisk fråga. Låga priser är bra, men vad hjälper det om man inte kan ta sig till ett serviceställe eller om man inte kan använda sig eller ges möjlighet till kontotransaktioner vid ett serviceställe? Vi kan tänka oss att tydliggöra målet med att det även omfattar rimliga *priser*, men vill att *villkor* fortfarande finns kvar. Därför anser vi att målet för de grundläggande betaltjänsterna ska vara att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser och villkor. Detta ska ges regeringen till känna.

5 Hur många har inte tillgång till annat än manuella betaltjänster?

Regeringen anser att det endast är 175 000 människor som har behov av Svensk Kassaservice. Det gäller då främst äldre, invandrare, funktionshindrade och personer med geografiskt avlägset boende. Denna siffra har vi tidigare kritiserat och anser inte att den kartläggning som gjorts av behovet av kassaservice är tillfredsställande. Vi ifrågasätter storleken på de grupper som av olika skäl är i behov av samhällets insatser när det gäller betalservice eller vilka konsumentgrupper som kommer att få problem i framtiden om utredningens förslag genomförs.

Regeringen använder sig av samma siffra som Post- och kassautredningen. Flera remissinstanser, bl.a. Konsumentverket, ifrågasätter storleken på de grupper som av olika skäl är i behov av samhällets insatser när det gäller betalservice eller vilka konsumentgrupper som kommer att få problem i framtiden om förslaget genomförs. Det finns en betydande risk att antalet konsumenter i lands- och glesbygd är underskattat. Men det saknas även en analys av statliga behovsinsatser för att trygga tillgängligheten i städernas ytterområden. Dessa riskerar att drabbas mycket negativt. Enligt Konsumentverket finns det fler än 500 000 människor som har betalningsanmärkningar eller finns med i Upplysningscentralens register. För dessa finns det svårigheter att få öppna ett transaktionskonto hos en bank.

PTS har i den ovan nämnda rapporten gjort en beräkning av hur långt det är till närmaste serviceställe. Utredningen beräknar att det är ca 240 000 som har mer än 20 minuter till närmaste serviceställe. Då har man räknat bort 287 orter som i dagsläget har tillgång till 2 500 lantbrevbärlinjer och tusentals postväskor. Beräkningen baseras även på att personen har tillgång till bil. Vi vet dock att kvinnor, äldre, ungdomar och funktionshindrade har sämre tillgång till bil och därmed finns det sannolikt många fler som har mycket längre restid än den som uppges i utredningen.

Man får inte glömma bort att Svensk Kassaservice fortfarande är störst i Sverige på kassaservice över disk. 37 procent av Sveriges befolkning besöker Svensk Kassaservice minst en gång om året. Det är således fel att försöka

marginalisera användarna och bara räkna med de s.k. skyddsvärda grupperna inför framtiden.

6 Upphandling inte rätt väg

Enligt regeringen ska PTS upphandla grundläggande betaltjänster där det inte är kommersiellt motiverat att tillhandahålla dem. Marknaden kommer att överlåta de olönsamma delarna av landet till staten. Det borde finnas en vaksamhet hos staten att ta över olönsamma delar av kommersiell verksamhet. Det finns alltför många negativa erfarenheter från andra områden där sådan upphandling ägt rum. För såväl anställda, de flesta kvinnor, som användare tenderar upphandling av centrala tjänster i samhället att bli riskabla experiment som ofta blir dyra och sårbara.

Upphandling riskerar att ge osäkra och kortsiktiga lösningar som också minskar orters attraktivitet i glesbygder. Det finns risk för ett läge då Svensk Kassaservice tillåts avveckla sin verksamhet utan att det finns några upphandlade tjänster i området. Och hur hanteras en situation där en bank plötsligt beslutar att lägga ned eller där det inte finns någon som är beredd att tillhandahålla kassaservicen på orten eller på rimligt avstånd? Hur påverkas speciellt de som får långa avstånd till närmaste bank och inte har tillgång till bil? Det gäller i allmänhet kvinnor och i synnerhet äldre kvinnor.

I enlighet med flera andra remissinstanser menar vi också att det är omöjligt att bedöma vad kostnaderna för upphandling kommer att uppgå till. Hittills har aktörerna visat sitt ointresse för att utföra betal-service utifrån kommersiella villkor, vilket indikerar att kostnaderna rimligtvis kommer att bli höga vid en upphandling. Dessutom tillkommer kostnaderna för själva upphandlingsförfarandet. Regeringen konstaterar själv att arbetet ”med att identifiera de orter som uppfyller dessa villkor kommer att vara centralt för att fastställa var upphandling går att genomföra”. Det betyder att mycket tid, resurser och kostnader kommer att gå åt till upphandlingsförfarandet. Det verkar därför mer rationellt och effektivt att inom denna naturliga monopolmarknad i stället ge samhällsuppdraget till en statlig myndighet eller ett statligt företag. Det ska därför inte ske en upphandling av grundläggande betaltjänster i enlighet med regeringens förslag utan detta samhällsuppdrag ska skötas av en statlig instans. Detta ska ges regeringen till känna.

Vi vill dock understryka att fast vi är motståndare till regeringens förslag om upphandling och anser att det ska vara Posten som ska tillgodose behovet av betaltjänster, finns det inget som hindrar Posten från att finna andra lösningar på lämpliga serviceställen. Redan i dag har Svensk Kassaservice ca 170 avtal med dagligvaruhandel, bensinstationer eller andra näringsidkare. Det är dock det statliga företaget som har helhetsansvaret för verksamheten och därmed även för vad som är lämpligt utbud på olika orter.

Om det nu ändå sker en upphandling enligt regeringens förslag, bör man överväga om PTS verkligen är den bästa myndigheten att utföra uppdraget. PTS har i sin rapport ”Tillgång till kassaservice – kartläggning och analys”

Fel! Okänt namn på

(2006-11-27; dnr 06-6657/39) själv förordat att den rollen ska ges till Konsumentverket. Konsumentverket har ett mer tydligt konsumentperspektiv när det gäller att omfatta hela landets befolkning. Om upphandling av betaltjänster sker i enlighet med regeringens förslag ska ansvaret för det åläggas Konsumentverket. Detta ska ges regeringen till känna.

7 Ge Posten uppdraget att tillhandahålla grundläggande betalervice

Vänsterpartiet anser att staten även i fortsättningen ska ta mer direkt ansvar och vara en garant för betalserVICEN. Staten ska ge ett samhällsuppdrag till någon att utföra uppdraget. Ett alternativ är att en särskild myndighet ges uppdraget. Ett annat alternativ är att Posten AB får uppdraget. Posten AB är av olika anledningar mycket lämpat för uppdraget. Posten har lång erfarenhet av kassaserviceverksamheten, har den personal som krävs samt en infrastruktur som täcker hela landet, inklusive landsbygden. Det borde finnas stora möjligheter till samordning av betaltjänsterna med övrig postverksamhet, vilket ger en ökad effektivitet när det gäller användandet av redan befintlig infrastruktur. Lantbrevbäringen som kanal för grundläggande kassatjänster kan fortsätta som tidigare. Mot bakgrund av ovan bör Posten AB ges i uppdrag att ansvara för att betaltjänster tillhandahålls för samtliga medborgare. Detta ska ges regeringen till känna.

Posten AB har tidigare tydligt aviserat att man på grund av det ekonomiska underskottet inte anser sig kunna tillhandahålla kassaservice i framtiden. Därför menar vi att det är nödvändigt att uppdraget i så fall kompletteras med full kostnadstäckning. Därför ska regeringen till riksdagen återkomma med ett förslag som möjliggör att full kostnadstäckning råder för post- och kassaservice. Detta ska ges regeringen till känna.

Regeringen vill upphäva dagens lag om grundläggande kassaservice, eftersom den anser att det är marknaden som ska tillhandahålla dessa tjänster. Utifrån vad vi ovan framställt anser vi att lagen om grundläggande kassaservice ska kvarstå och endast ändras i enlighet med våra motionsförslag. Detta ska ges regeringen till känna.

8 Låt bankerna ta ett större samhällsansvar

Posten AB får 400 miljoner kronor i ersättning av staten för att sköta kassaservice genom det helägda dotterbolaget Svensk Kassaservice. Ersättningen täcker dock inte kostnaderna för kassahanteringen. Följden blir i praktiken att övrig konkurrensutsatt verksamhet subventionerar penninghanteringen, något som Seko påpekar i sin syn på postpolitiken.

I nuvarande form går kassaservicen således med förlust. En orsak är naturligtvis att transaktionsvolymerna minskat. En annan orsak är sannolikt också att Svensk Kassaservice organisatoriskt är skild från övriga traditionella posttjänster. En integrerad verksamhet skulle kunna locka fler kunder genom att servicen blir enklare. Kunderna kan utträtta alla sina ärenden på samma ställe.

Men en stor anledning till att verksamheten inte varit ekonomisk lönsam är att bankerna åkt snålskjuts på statens bekostnad. Statens insatser genom Svensk Kassaservice har underlättat bankernas omstrukturering av såväl kontorsnät som produkt- och tjänsteutbud. Nya kontorslösa banker har etablerats där kunderna har kunnat hänvisas till kassaservicen för enklare ärenden som kräver kostsam manuell betjäning. På det sättet har man haft kvar kunderna, men sluppit kostnaderna. Andra har fått betala det bankerna inte anser sig vilja utföra. Bankernas ersättning har inte täckt kostnaderna, vilket innebär att underskottet i kassaservicen kan sägas vara en direkt subvention till bankerna. Samtidigt som Svensk Kassaservice går med allt större underskott har bankerna skapat höga miljardvinster.

Vi tycker att det är dags att kräva att bankerna tar ett samhällsansvar. Det är närmast en skandal att den nuvarande ordningen har fått fortgå så länge. Liksom i Finland ska de enligt lag få en förpliktelse att ansvara för grundläggande betalservice. Kostnadsansvaret för att säkerställa den grundläggande betalservicen i hela landet bör därför övergå till banker och finansmarknadens övriga aktörer. Detta bör ges regeringen till känna.

Konsumentverket har föreslagit (i rapporten "Betaltjänster för alla" 2001:13) att det i lag ska skrivas in att bankerna måste tillhandahålla ett inlåningskonto för att möjliggöra överföringar och betalningar. I vissa fall ska bankerna kunna vägra att öppna ett sådant konto, men bankerna ska inte kunna neka mot bakgrund av kundens tidigare eller nuvarande dåliga ekonomi, t.ex. att det finns betalningsanmärkningar eller skuldsanering. Vi anser att förslaget skulle stärka konsumentens ställning och att förslaget bör genomföras i Sverige. Regeringen bör återkomma med ett lagförslag där bankerna åläggs skyldighet att tillhandahålla ett konto för möjlighet till överföringar och betalningar. Detta ska ges regeringen till känna.

9 Staten måste ta sitt ansvar för de anställda

Den tidigare regeringen aviserade en proposition i frågan om kassaservicen till våren 2005. Någon proposition lades dock inte fram. Detta var olyckligt, främst för den personal som arbetar inom kassaservicen och som nu tvingas leva i fortsatt ovisshet om framtiden. I stor utsträckning är det kvinnor som arbetar inom kassaservice. Dessa kvinnor får se sina heltidstjänster förvandlas till halvtidstjänster, vilket ger ett sämre utgångsläge inför eventuell arbetslöshet och när de går i pension. Det måste till en ansvarsfull omställning av personalen. Vi har svårt att tänka oss samma passivitet från statens sida om det hade gällt en manligt dominerad arbetsmarknad. Det är utifrån det perspekti-

Fel! Okänt namn på

vet bra att det äntligen ”händer” något. Staten måste visa de anställda kvinnorna att staten tar sitt ansvar både som ägare och arbetsgivare.

Regeringen avser inte att själv verka för att de anställda ges goda arbets-, pensions- och omställningsvillkor, utan lämnar över det ansvaret till Posten och Svensk Kassaservice. Vi ser däremot att det finns ett starkt behov av att regering och riksdag tar sitt ansvar och genom medelstildelning möjliggör att de anställda kan få goda villkor i omställningsarbetet. Det är inte en bra utveckling när Svensk Kassaservice på grund av kostnadsskäl tvingas till nedskärningar av tjänstgöringstid för de anställda. Det ger för den enskilda en lägre lön, omöjliggör annat arbete för att kompensera arbetstidssänkningen, ger sämre pension och leder till sämre ersättning vid avtalspension. Regeringen bör tillse att nödvändiga medel ställs till förfogande så att omställning och arbetsvillkor kan ske på ett sätt som ger rimliga villkor för de anställda. Detta ska ges regeringen till känna.

Stockholm den 28 mars 2007

Peter Pedersen (v)

Egon Frid (v)

Jacob Johnson (v)

Gunilla Wahlén (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Kent Persson (v)